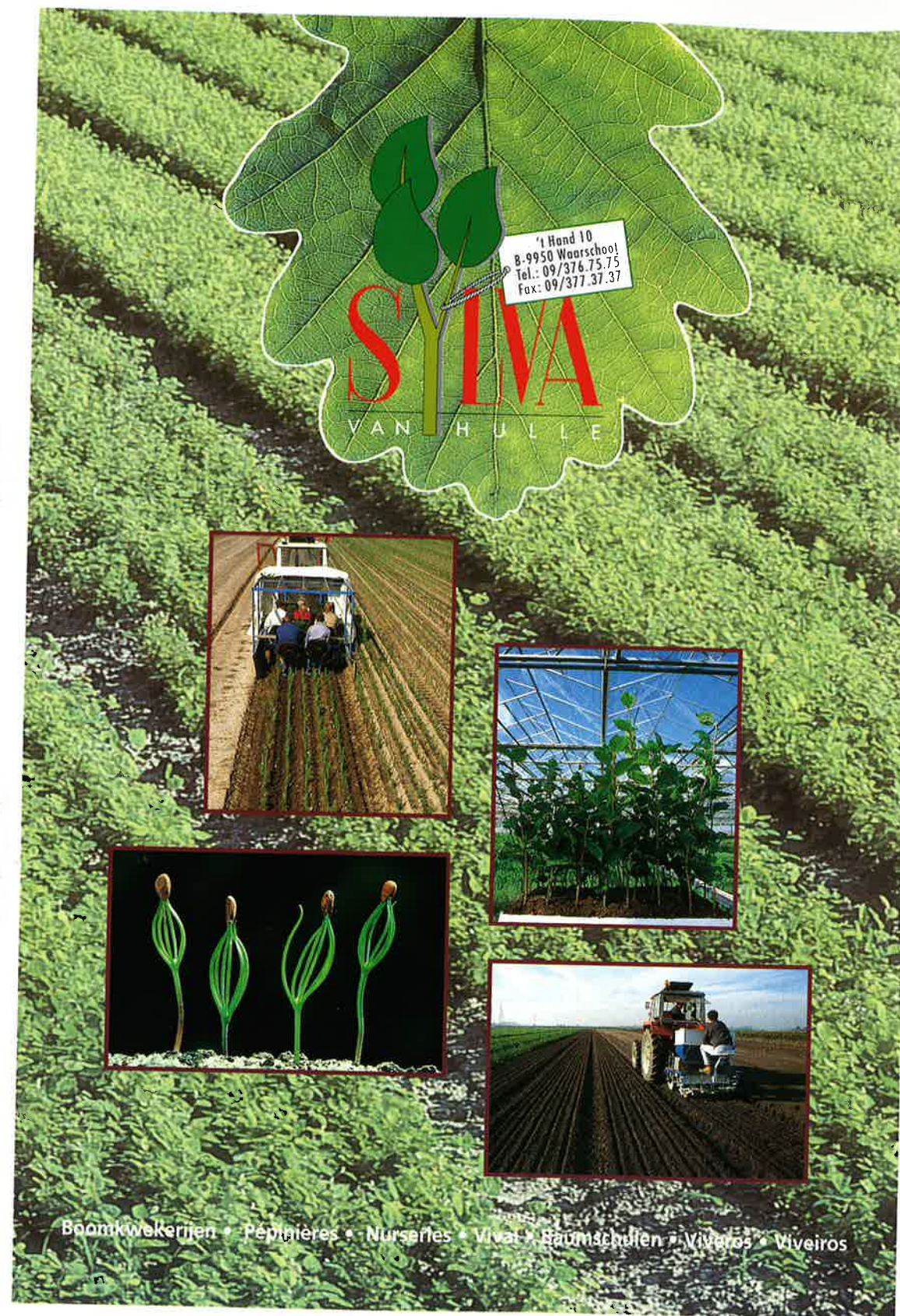
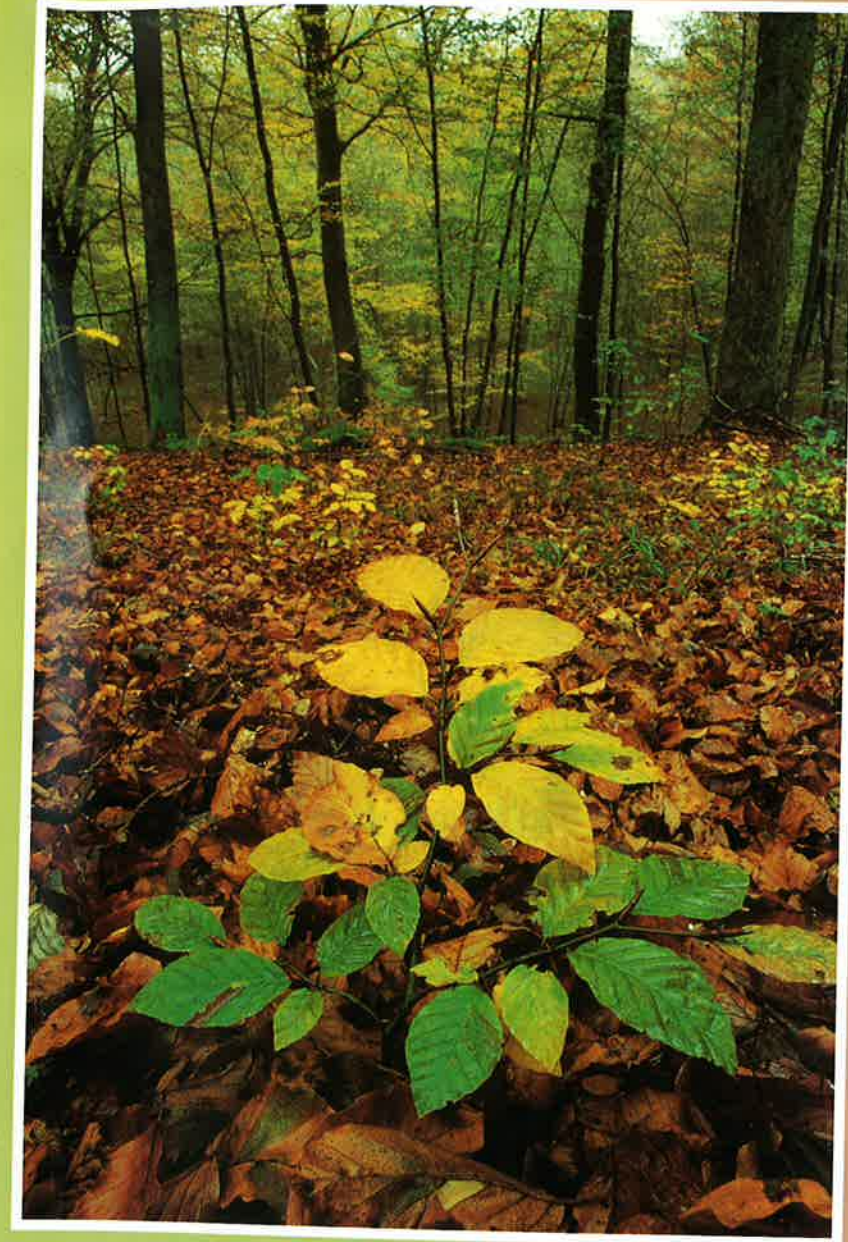

de Boskrant

Mededelingsblad van de Vlaamse Bosbouwvereniging

oktober-november 1998

Vlaamse Bosbouwvereniging VBV

VBV
Mededelingsblad van de Vlaamse Bosbouwvereniging vzw
Geraardsbergsesteenweg 267, 9090 Gontrode
tel 09 252 21 13 fax 09 252 54 66 e-mail: vbv@rug.ac.be
tweemaandelijks tijdschrift - verschijnt 5 maal per jaar
oktober-november 1998 • 28ste jaargang nr. 4
ISSN 0773 137 X • Afgiftekantoor: 9090 Melle 1

Werken mee aan dit nummer

Pans Boddez, Myriam Dumortier,
 Sylvie Mussche, Beatrijs Van der Aa,
 Guy Geudens, Dries Gorissen,
 Cecil Konijnendijk, Danny Maddelein,
 Bart Muys, Lieven Nachtergaele,
 Hans Scheirlinck, David Schepens, Geert Sioen,
 Koen Van Den Berge, Bart Van der Aa,
 Bernard Van Elegem,

Eindredactie

Beatrijs Van der Aa, Tom Embo, Dries Gorissen,
 Danny Maddelein, David Schepens

Artikels en berichten

Artikels en berichten kunnen steeds toegezonden
 worden naar het adres van de VBV. Zij zullen voor
 publicatie aan de redactieraad worden voorgelegd.
 Gedeeltelijke of gehele overname is steeds
 toegelaten mist bronvermelding.

Bijdrage

Lidgeld met Boskrant: 550 fr.
 Lidgeld met Boskrant + Groene Band: 650 fr.
 Lidgeld student met Boskrant + Groene Band:
 350 fr.
 Te storten op rekening 448-3605351-56

Gedrukt op chloorvrij gebleekt kringlooppapier

Foto voorpagina: Bernard Van Elegem

Redactioneel	67
Eerste CO ₂ -bos weldra een feit	
dankzij afvalintercommunale	68
Bosbeheer en biodiversiteit: inleiding	72
Marternetwerk Vlaanderen	77
Publieke consultatie 'Criteria duurzaam bosbeheer'	78
Opening van de Week van het Bos	79
Uit de vereniging	80
Actief partnerschap tussen jeugd- en bossector	80
Streekplatform Kortrijk wil realisatie van het Preshoekbos	80
Memorandum VBV	81
Zomerzoektochten succesvol	82
Najaarswandelingen VBV	83
VBV'ers bezoeken	
Heliconia ecotourist lodge in Costa Rica	84
Uit de provincie	86
Gentse natuurverenigingen	
eisen een stadsbos	86
Jubilea	86
Bosbouw is lekker?	86
Houtgebruik bij de bouw van violen en gitaren	87
Puzzelen in het Engelse landschap:	
het succesverhaal van de Community Forests	90
Cost E12: Urban Forests and Trees	96
Boekennieuws	97

De door U meegedeelde en op het verzendetiket afgedrukte persoonsgegevens, werden opgeslagen in een bestand dat beheerd wordt door onze vereniging. Ze worden uitsluitend gebruikt voor verzending van onze tijdschriften, documentatie en informatie m.b.t. onze vereniging. U heeft recht op inzage van uw persoonlijke gegevens en kunt hiervan altijd verbetering vragen. Bij het openbaar register kan altijd aanvullende informatie worden bekomen.

wet van 8/12/92
 ter bescherming van de persoonlijke levenssfeer

Overname van de inhoud van deze Boskrant wordt aanbevolen mits bronvermelding.

De Week van het Bos, een hoopvolle brug tussen bosgebruikers

De grondvesten van de klassieke Belgische manier van beleid maken werden voornamelijk in de negentiende eeuw gelegd. Ze zijn dan ook op het confrontatiemodel gebaseerd: de belanghebbenden graven zich stevig in hun stellingen in, bekogelen de tegenstrevers en de beleidsverantwoordelijken met doorslaggevende argumenten om vervolgens wat water in de wijn te doen en tot het fameuze compromisakkoord te komen.

Met enige fierheid durven we stellen dat de Vlaamse Bosbouwvereniging sinds haar stichting tot op heden steeds heeft gelooft in een participatiemodel waarbij bruggen worden geslagen naar alle mogelijke categorieën van bosgebruikers, waaronder recreanten, natuurbeschermers, jagers, houtkooplieden, bos-exploitanten, en ga zo maar door. Daarbij betekent bruggen slaan vooral van gedachten wisselen en tot gemeenschappelijke standpunten komen. In deze geest zag 20 jaar geleden binnen de schoot van onze vereniging de eerste Week van het Bos het licht. De Week van het Bos is sindsdien dankzij de inzet van de Afdeling Bos en Groen een jaarlijks weerkerend draagvlakverbredend topevenement geworden voor al wie met het bos begon is, wat ook zijn/haar invalshoek mag wezen.

Misschien was onze vereniging zijn goeie traditie van participatorisch werken wat aan het vergeten, maar met de twintigste Week van het Bos werd de rode draad weer stevig opgenomen. Het thema "Speel in op het bos" werd in opdracht van Bos en Groen uitgewerkt. Daarbij werd een nooit eerder geziene betrokkenheid van de jeugdsector bij het bosgebeuren gerealiseerd. Deze gemeenschappelijke inspanningen van overleg en vertrouwen tussen bos- en jeugdsector hebben recent tot een uniek protocol onder de verantwoordelijken voor het leefmilieu en het jeugdbeleid aanleiding gegeven.

Van een zelfde participatorische aanpak getuigt de overeenkomst tussen de Vlaamse Bosbouwvereniging en de Intercommunale Regionale Milieuzorg in Limburg om samen de eerste CO₂-bossen in Vlaanderen te realiseren. Dit nieuws haalde eind augustus alle nationale pers. Daarbij gaan bedrijfsleven en onze vereniging samen nieuw bos realiseren. De aanleiding tot de financiering is het vastleggen van broeikasgasen, maar de doelstelling gaat veel verder: via ecologisch verantwoorde bosaanleg tot aantrekkelijke multifunctionele bossen komen die naast hun koolstofopslag nog een grote maatschappelijke meerwaarde creëren.

Tenslotte kunnen we ook verwijzen naar het certificatieproces van duurzaam beheerde bossen. Onze vereniging heeft het belang van participatie van alle betrokkenen met inbegrip van de lokale verenigingen steeds ondersteund. De Afdeling Bos en Groen verdient alle steun bij de grote aandacht aan inspraak van lokale doelgroepen die zij bij de evaluatie van de gecertificeerde domeinbossen aan de dag zullen leggen.

Hoe dan ook komen we tot de conclusie dat ongeveer alle Vlaamse bossen stadsbossen zijn. De stedelijke Vlaming claimt het bos als laatste oord van rust en groen. De rustzoekende stadsbewoner is bovendien goed opgeleid en ecologisch bewust. Dat maakt hem mondig en bereid tot inspraak. De bossector heeft dat begrepen en steekt de hand uit tot bereidwillig overleg. Participatie moet van nu af aan een evidentie zijn.

BART MUYS
 VOORZITTER

Eerste Vlaamse CO₂-bos weldra een feit dankzij afvalintercommunale

TOM EMBO, HANS SCHEIRLINCK, SYLVIE MUSSCHE

De Limburgse intercommunale Regionale Milieuzorg gaat koolstofbossen aanplanten. Hiermee neemt deze afvalverwerker het voortouw om bossen aan te leggen in de strijd tegen het broeikaseffect.

Opnieuw educatieve bosplantacties in Limburg dankzij Regionale Milieuzorg (foto: Tom Embo).

Regionale Milieuzorg, die ondermeer de verbrandingsoven in Houthalen uitbaat, voert op eigen initiatief een bosbijdrage in. Per ton verbrand afval wordt een bedrag van minimum honderd frank vrijgesteld. Dit moet jaarlijks een budget genereren van ongeveer 7.500.000 frank. Dit zal gebruikt worden om nieuwe bossen aan te leggen. Hiervoor doet Regionale Milieuzorg beroep op de Vlaamse Bosbouwvereniging. Deze gewestelijke natuurvereniging zal geschikte gronden opsporen die voor bebossing in aanmerking komen. Na aankoop van deze gronden zal een bebossingsplan worden opgesteld en zullen de percelen aangeplant worden. De intercommunale wil op die manier jaarlijks tien tot vijftien hectare bos aanleggen. Op die manier wil men alvast een deel van de CO₂-uitstoot, het voornaamste broeikasgas die bij de verwerking van het afval vrijkomt in de atmosfeer, opnieuw opslaan in hout.

CO₂-uitstoot en het broeikas effect

Klimaatwijzigingen zijn nauw verbonden met veranderingen in samenstelling van de atmosfeer. Deze is samengesteld uit een aantal gassen zoals ozon, water, koolstofdioxide en methaan. Deze zorgen ervoor dat de door de aarde teruggekaatste (zonne)stralen gedeeltelijk geabsorbeerd worden in de lucht. Hierdoor kent onze aarde een gemiddelde temperatuur van ongeveer 14°C aan de grond. Zonder dit natuurlijk broeikas effect zou de temperatuur op aarde ongeveer -18°C bedragen (Krauchi, 1993). Door de natuurlijke samenstelling van de gassen in de atmosfeer te wijzigen kunnen we een ontwrichting van het klimaat verwachten.

De overmaat aan CO₂ die bij heel wat industriële processen, door het verkeer en bij de verwarming van huizen wordt uitgestoten is één van de belangrijkste oorzaken van het veelbesproken broeikas effect. Sinds de industriële revolutie steeg het CO₂-gehalte in onze atmosfeer met meer dan

25 %. Tussen '90 en '94 steeg de uitstoot in België nog met 6,3% en dit terwijl de overheid een standstill wil realiseren t.o.v. 1990. Sinds de eeuwwisseling worden we geconfronteerd met een opwarming van de aarde met 0,3 tot 0,6 °C (Van Rensbergen & Debruyne, 1994). De gevolgen van een mogelijke klimaatwijziging zijn nauwelijks te overzien. Terwijl sommige streken zullen geplaagd worden door wateroverlast zullen in andere delen van de wereld verdroging en verwoestijning verder toenemen. Ook uitzonderlijke weersomstandigheden (stormen, orkanen, overstromingen,...) zouden in aantal toenemen. Wetenschappers maken zich ernstig zorgen om wat in het jargon gekend staat als "the global change".

Bossen zijn koolstofreservoirs

Het heeft enige tijd geduurd voor de internationale gemeenschap de schrikbarende berichten van de wetenschappers ernstig nam. Maar sinds de wereldmilieuconferentie in Rio (1992) en de daaruit volgende bossenverklaring ontstond er internationaal consensus over de noodzakelijke bescherming van het bosareaal in de strijd tegen het broeikas effect. Tijdens de recente conferentie te Kyoto werd de belangrijke rol van het bos inzake ons klimaat nogmaals sterk beklemtoond. Bossen zijn wereldwijd immers enorme opslagplaatsen voor koolstof. Via fotosynthese wordt CO₂ vastgelegd in het hout en in de bosbodem. Alhoewel bossen ongeveer 30% van de landoppervlakte bedekken bevatten ze toch meer dan 55% van alle koolstof die in de landvegetatie is opgeslagen is. 62% van die koolstof is in de Tropen terug te vinden. Ontbossingen, zoals die jammer genoeg nog op grote schaal voorkomen, brengen enorme koolstofemissies teweeg. Zelfs na herbebossing worden de oorspronkelijke koolstofgehaltes niet bereikt. Behoud van bossen is bijgevolg onontbeerlijk. Het is in elk geval schrijnend dat het bosarme Vlaanderen er wel in slaagt om een moratorium op ontbossing decretaal te garanderen maar volledig faalt in de toepassing hiervan. Anno '98 overtreft de ontboste oppervlakte nog steeds het povere areaal nieuwe bossen.

Omdat hout heel wat duurzame toepassingen kent (meubilair, bouw...) kan men koolstof ook gedurende langere periode opslaan buiten het bos.

Hout wordt geproduceerd met zonne-energie en, indien het afkomstig is uit goed beheerde bossen, kunnen we zeker stellen dat dit één van de milieuvriendelijkste grondstoffen is. Het valt te verwachten dat hout in de Westerse landen meer en meer zijn rol van duurzame energiebron zal heroveren.

Gezien vooral bij de productie van energie grote hoeveelheden CO₂ vrijkomen was het enigszins logischer geweest dat de energie-sector als eerste en niet de afvalverwerkers met een dergelijk bebossingsproject waren gestart. Met een aandeel van 29,3 % in onze jaarlijkse CO₂-uitstoot mogen deze energieproducenten of -verdelers niet langer bij de pakken blijven zitten.

Regionale Milieuzorg heeft met zijn pilootproject bewezen dat juridische en praktische bezwaren van nevensgeschikt belang zijn en vrij eenvoudig een oplossing kunnen vinden. In Nederland werd bij de bouw van een nieuwe kolencentrale een project opgestart om voldoende nieuwe bossen aan te leggen zodat de hoeveelheid CO₂ die deze installatie zal produceren wordt gecompenseerd. Intussen werden reeds verschillende honderden hectaren aangeplant. Ook in de USA startte reeds een bedrijf met investeringen in Costaricaans woud in het kader van de CO₂-problematiek.

Hoeveel bos is er nodig?

Bossen spelen een rol als opslagplaats. Het spreekt voor zich dat brongerichte maatregelen zoals het ontwikkelen van alternatieve energiebronnen zich opdringen. De CO₂-uitstoot moet in de eerste plaats teruggedrongen worden; niet steeds zo eenvoudig. Onlangs kloeg Petrofina nog over het feit dat bij de productie van zwavelarme en dus milieuvriendelijkere brandstoffen extra hoeveelheden CO₂ vrijkomen.

Welke oplossingen er ook bedacht worden om de hoeveelheid CO₂ in de atmosfeer te verminderen, de aanleg van nieuwe bossen zal sowieso een rol spelen. Zelf als we vanaf vandaag milieuvriendelijker gaan produceren dan zullen we nog lange tijd rekening moeten houden met de broeikasgassen die we tot voor die dag geproduceerd hebben. Broeikasgassen hebben immers een lange levensduur. Zo heeft CO₂ een levensduur van 200 jaar. Tussen het tijdstip waarbij we de problemen veroorzaken en het moment waarop de gevolgen aan

het licht komen zit dus een hele tijdspanne. Om dit vertragingseffect alleen al is het dringend noodzakelijk om dergelijke koolstofreservoirs op te richten.

In Vlaanderen is de uitstoot aan koolstofdioxide zo hoog dat, zelfs indien we elke vrije vierkante meter zouden bebossen, de oppervlakte niet volstaat om de uitgestoten CO₂ op te vangen. Vlaamse bedrijven hebben dus niet enkel verantwoordelijkheid inzake bosuitbreiding in Vlaanderen maar ook in het buitenland zal men actief aan bosaanleg moeten participeren.

Om de jaarlijkse koolstofaccumulatie in de atmosfeer te absorberen moet een oppervlakte van ongeveer 465 miljoen hectare opnieuw bebost worden. Dit is ongeveer de helft van de bebosbare oppervlakte in de tropen. Het zou echter onaanvaardbaar zijn om deze economisch zwakkere landen beperkingen op te leggen aan hun ontwikkeling gezien vooral de geïndustrialiseerde landen deze problemen hebben gecreëerd. Het is logisch dat we eerst inspanningen zullen moeten leveren in eigen land. Het komt er op aan om de internationale verbintenissen te vertalen naar de Vlaamse realiteit.

Vlaamse bosrealiteit

Vlaanderen is het op één na bosarmste gewest van Europa. Ierland scoort nog slechter maar is wel een ambitieus herbebossingscampagne gestart. Het bosuitbreidingsbeleid in Vlaanderen loopt mank. In Vlaanderen hebben we wat bos betreft m.a.w. van alles tekort. Diersoorten die afhankelijk zijn van grote bosarealen ontbreken in onze sterk versnipperde bossen, er is een ernstig bostekort omwille van sociaal-recreatieve redenen, de rol die onze bossen kunnen vervullen binnen de ruimtelijke ordening wordt nog maar al te vaak onderschat, er is onvoldoende houtproductie om zelfs maar in een klein deel van onze behoeften te voorzien,... Bovendien is de beschikbare ruimte op dit dichtbevolkte deel van Europa heel beperkt.

Hoe sterk de nieuwe bossen zich ook opdringen van blinde bosuitbreiding kan geen sprake zijn. Enerzijds zal een afweging moeten gemaakt worden t.o.v. de belangen van de andere gebruikers van de open ruimte. Anderzijds zal bij de aanleg van de bossen rekening moeten gehouden met

een optimale functievervulling. Zo is de planmatige aanleg van nieuwe stadsbossen bijvoorbeeld van uitzonderlijk belang omdat ze o.m. op sociaal-economisch, ecologisch en landschappelijk vlak een enorme meerwaarde bieden.

Eerste Vlaamse CO₂-bos weldra een feit

Dankzij het project van de Limburgse intercommunale zal in Vlaanderen ten laatste begin volgend jaar het eerste CO₂-bos groeien. De nieuwe bospercelen zullen aangeplant worden op locaties die ook voor de andere gebruikers van de open ruimte (landbouw, natuurbehoud, landschap...) perfect geschikt zijn voor bosuitbreiding. Hiertoe is een werkgroep samengesteld waarin naast vertegenwoordigers uit de milieu- en natuurbeweging ook een vertegenwoordiger van de Boerenbond zetelt. Naast de beoordeling van de aankoopprojecten zal deze werkgroep zich ook buigen over de toekomstige rol van het nieuwe bos. Naar gelang de locatie zullen de nieuwe bospercelen een bijzondere functie vervullen. Ze kunnen opgevat worden als bufferbos, recreatiebos, speelbos, de hoofdfunctie kan natuur zijn... Elk bos dat aangeplant wordt zal dus niet enkel CO₂ capteren maar ook op andere vlakken een meerwaarde vervullen.

Het is de bedoeling dat bij de aanplanting de omwonenden en andere belanghebbenden ook inspraak krijgen. De bebossingsprojecten zullen vooraf tijdens info-avonden worden voorgesteld. De wijze van aanplanting en de boomsoortensamenstelling kan naar gelang de locatie verschillen. Er kan o.m. gekozen worden voor spontane bebossing, bezaaiing of aanplanting. In elk geval zal enkel gebruik gemaakt worden van inheemse boomsoorten en zullen de bossen aangelegd worden volgens de kunst van de natuurgetrouwe bosbouw. De nieuwe bossen zullen dus gemakkelijk beantwoorden aan de strengste normen die het Wereldnatuurfonds (WWF) in overleg met de MINA-raad binnen zijn FSC-proces voor duurzaam bosbeheer heeft vastgelegd.

Stand van zaken

Momenteel is het project volop in z'n opstartfase. Er wordt een netwerk uitgebouwd van streekkeners die geschikte gronden, die te koop worden

aangeboden, opsporen. Dit resulteerde reeds in verschillende potentiële aankoopprojecten. De aanvaardbaarheid werd onderzocht maar de gronden werden niet verworven om verschillende redenen.

In Hechtel-Eksel werd bijvoorbeeld niet ingegaan op een aanbod omdat een jonge actieve landbouwer, die de percelen reeds een tijd beheerde, de gronden nodig had voor de leefbaarheid van z'n bedrijf. In Heusden-Zolder werden enkele percelen te koop aangeboden die echter passen in een begrazingsproject van de Stichting Limburgs Landschap die op die manier andere natuurwaarden dan bos wil gaan beschermen.

In datzelfde Heusden-Zolder lopen nu onderhandelingen over gronden die perfect in aanmerking komen. Het is dus niet onwaarschijnlijk dat het eerste Vlaamse CO₂-bos in deze gemeente zal aangelegd worden.

Wat brengt de nabije toekomst...

Er zal binnenkort ook een beschermcomité opgericht worden waarin vertegenwoordigers van de industrie en de universiteiten zetelen. Met dit pilootproject van Regionale Milieuzorg wil de Vlaamse Bosbouwvereniging immers ook andere bedrijven en intercommunales stimuleren om gelijkaardige projecten op te zetten. Naast particulieren en de overheid heeft ook het bedrijfsleven een belangrijke verantwoordelijkheid inzake bosuitbreiding. Vooral de electriciteitsproducenten en -verdelers maar ook bv. de petroleumraffinaderijen en de transportsector, die een heel groot aandeel hebben in de Vlaamse CO₂-uitstoot, mogen niet langer aarzelen

en zouden resoluut moeten kiezen voor de aanleg van nieuwe bossen.

Een bosbijdrage, gerelateerd aan CO₂-uitstoot, die betaald wordt door de bedrijven en die rechtstreeks wordt omgezet in bosuitbreiding zal waarschijnlijk meer bijdragen tot duurzame ontwikkeling en het terugdringen van de broeikasgasen in de atmosfeer dan een door de overheid opgelegde CO₂-taks.

Milieuwerkgroep?

Is de Vlaamse Bosbouwvereniging een milieuvereniging? Er broeit in elk geval wat. Sommige actieve leden dromen hardop van een VBV-milieuwerkgroep. VBV-werkgroepen zetten heel wat in beweging. Kijk maar eens wat de werkgroepen beleid, actie, tropisch bos, recreatie en Pro Silva het laatste anderhalf jaar gerealiseerd hebben! Heb je zelf interesse in zo'n milieuwerkgroep (of in een andere vbv-werkgroep) neem dan contact op met het secretariaat. De milieuwerkgroep wil actief participeren aan het CO₂-project. Ook andere onderwerpen zoals vermesting, verzuring en verdroging van onze bossen komen zeker ter sprake.

Foto: Tom Embo.

Bosbeheer en biodiversiteit: inleiding

MYRIAM DUMORTIER

Dit is het inleidend artikel van een serie over bosbeheer en biodiversiteit. Doelstelling is de bosbeheerder inzicht en stimulans te bezorgen om zijn bos natuurgericht te beheren. In volgende edities mogen bijdragen verwacht worden als "Bosbeheer en marterachtigen", "Bosbeheer en vleermuizen", "Bosbeheer en dagvlinders", "Bosbeheer en spinnen", "Bosbeheer en mossen", "Bosbeheer en reeën", "Bosbeheer en collem-bolen", "Bosbeheer en bosbodems",... Daarin willen we het hebben over:

- De toestand van deze elementen van biodiversiteit in de Vlaamse bossen;
- De rol van het bosbeheer hierin (positief of negatief);
- De bijzondere maatregelen die kunnen getroffen worden (of net niet mogen getroffen worden) ten voordele van deze elementen van biodiversiteit.

Voorstellen voor bijdragen zijn steeds welkom bij An De Schrijver en Myriam Dumortier (telefoon 09/252.21.13).

Biodiversiteit

Biodiversiteit omvat:

- de diversiteit aan ecosystemen met hun dynamiek van patronen, processen en bijbehorende levensgemeenschappen;
- de diversiteit aan soorten planten en dieren;
- de genetische diversiteit binnen al die soorten afzonderlijk.

De alarmerende aftakeling van de biodiversiteit werd internationaal vastgesteld en Vlaanderen heeft mee het engagement op zich genomen om zich voor het behoud en het duurzaam gebruik van biodiversiteit in te zetten (Conventie Biologische Diversiteit 1992, in België geratificeerd in 1997).

Het bos vervult een belangrijke rol in het behoud van de biodiversiteit in Vlaanderen omwille van:

- de oppervlakte (ca. 130.000 ha);
- de hogere graad van natuurlijkheid in vergelijking met het meeste grondgebruik in Vlaande-

ren (landbouw, stedelijke gebieden,... hebben veel minder potenties voor het behoud van biodiversiteit, alhoewel dit hen geenszins ontslaat van hun verantwoordelijkheid voor het behoud van biodiversiteit);

- de potentie om een nog veel rijkere biodiversiteit te herbergen (open plekken bieden kansen voor grasland- en heidesoorten, de dynamiek van opbouw en verval biedt kansen voor pioniersoorten,...).

Het gaat niet goed met de biodiversiteit in de Vlaamse bossen. Een voorbeeld is het verlies van dagvlindersoorten. Van de 70 inheemse dagvlindersoorten zijn er 37 aan bossen, struwelen of bosranden gebonden. Daarvan zijn er 10 uitgestorven, 3 met uitsterven bedreigd, 3 bedreigd, 3 kwetsbaar, 1 onvoldoende gekend en 17 niet bedreigd (Maes & Van Dyck 1996). De omvang van het verlies van biodiversiteit in de Vlaamse bossen is weinig gedocumenteerd, hetgeen vooral te maken heeft met de omvang en de complexiteit van biodiversiteit (Dumortier & De Blust 1998). Momenteel wordt werk gemaakt van het zoeken naar indicatoren voor biodiversiteit (o.a. Vlaams Impulsprogramma Natuurontwikkeling, VLINA) en het opzetten van monitoringsystemen (cfr Decreet op Natuurbehoud en Milieubeleidsplan).

De zorgwekkende toestand van de biodiversiteit in de Vlaamse bossen heeft te maken met:

- de geslonken en versnipperde bosoppervlakte (in kleine en geïsoleerde bosfragmentjes heersen inteelt en verval van biodiversiteit);
- het historisch gebrek aan aandacht voor de biodiversiteit binnen het bosbeheer (bv. het gebruik van exoten heeft vele bosesystemen grondig verstoord); hierin is sinds enkele decennia verandering aan het komen, vooral binnen de overheidsbossen, doch op het terrein is dat nog niet altijd zichtbaar omwille van de traagheid van de omvormingsprocessen (de traagheid van het herstel van de biodiversiteit);

- de schadelijke invloeden van andere menselijke activiteiten (vermesting, verzuring, verdroging, verontreiniging, verstoring,... ondermijnen al de biodiversiteit in de bossen);
- de wisselwerking tussen deze factoren (bv. versnipperde bossen zijn gevoeliger voor vermesting, verstoorde bossen kunnen zelf verzuring in de hand werken,...);
- de beperkte oppervlakte aan bosreservaten (veel te laat werd overgegaan tot de oprichting van bosreservaten in 1% van het bosareaal).

De bosbeheerder kan dus geenszins alle euvels verhelpen. De ruimtelijke planning en het milieubeleid dragen mee de verantwoordelijkheid voor het behoud van de biodiversiteit in bossen. Doch, gezien de hoopvolle plannen van het huidige beleid (Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen, MINA-plannen), is het belangrijk om ook binnen het bosbeheer alle aandacht op het behoud van biodiversiteit te richten. Vandaar deze reeks in de boskrant.

Biodiversiteit in bossen

De biodiversiteit binnen een bos is de resultante van een complex van processen en patronen waarin zowel biotische als abiotische factoren een rol spelen. De processen en patronen zijn divers en dynamisch in ruimte en tijd. Processen kunnen simultaan op alle tijdsschalen beschouwd worden: eeuwen (klimatologische veranderingen), jaren (vegetatieontwikkelingen), minuten (bacteriële omzettingen),... Patronen kunnen op alle mogelijke ruimtelijke schalen vastgesteld worden (bv. overgang van Kempen naar leemstreek, gradiënt in de kuil van een omgevallen boom).

Op een schaal van miljoenen jaren is de biodiversiteit vooral een resultante van:

- de klimatologische ontwikkelingen, de geologische ontwikkelingen,...;
- de biologische ontwikkelingen (ontstaan en evolutie van genen, planten, dieren, populaties, levensgemeenschappen,...).

Op een schaal van duizenden jaren is de biodiversiteit in de West-Europese bossen vooral een resultante van:

- de bodemvormingsprocessen;
- de migraties van plant- en diersoorten;
- de ontwikkeling van bos na de boomloze periode van de ijstijden;
- de maatschappelijke ontwikkelingen en de hieraan gekoppelde invloeden van de mens op het bos (historiek van het bosbeheer, jacht, rooibouw, versnippering, verontreiniging, enz.).

Op een schaal van jaren is de biodiversiteit in de Vlaamse bossen vooral een resultante van:

- de abiotische patronen (bodem, klimaat,...);
- de hydrologische patronen en processen die het bosesysteem beïnvloeden als grondwater, kwel, waterlopen, overstroming,...;
- de processen die bodemvorming en reliëf beïnvloeden als erosie en sedimentatie (bv. langs waterlopen), verstuing,...;
- de ontwikkeling van microreliëf ten gevolge van bv. omvallende bomen, woelende zoogdieren,...;
- de dynamiek van opbouw en afbraak (kiemplanten, boomgroei, afsterven en omvallen van bomen en opnieuw kiemplanten) die zich binnen een bos gelijktijdig in verschillende fasen bevindt;
- de daaraan gekoppelde schommeling in abiotische parameters als licht, luchtvochtigheid,...;
- de op al deze processen en patronen reagerende en dus steeds veranderende co-existent van populaties planten, dieren, bacteriën, virusen,...;
- de uitwisselingen van biologisch materiaal tussen bossen (bv. door de wind verplaatste zaden, migrerende vogels,...).

De lange wordingsgeschiedenis en de blijvende ontwikkelingen in een bosesysteem resulteren in de enorme complexiteit van een oud bosesysteem. Vandaar het belang om het weinige oud bos dat Vlaanderen nog rijk is met veel zorg te behandelen. Momenteel wordt op het Instituut voor Bosbouw en Wildbeheer gewerkt aan het in kaart brengen van de oude bossen van Vlaanderen. Via een opeenvolging van oude kaarten kan immers worden nagegaan welke plaatsen ononderbroken bos zijn sinds de Ferrariskaart (1775).

De vliegheorchis is een fraaie zoomplant, waarvan de verspreiding in België voornamelijk beperkt is tot het Maasdistrict en de Gaume (foto: B. Van Elegem).

Hagen en houtkanten kunnen in sommige gevallen een laatste relict vormen van oude bossen (bv. een oude bosrand die behouden bleef) en kunnen zodoende nog overblijfselen van de biodiversiteit in de verdwenen oude bossen bewaren. Hermy et al. (1996) stelden vast dat, na bosuitbreiding rond dergelijke oude houtkanten, Eénbloemig parelgras zelfs decennia na de bosuitbreiding alleen op de locatie van een oude houtkant groeide en Overblijvend bingelkruid, Kleine maagdenpalm, Hazelaar

en in mindere mate Boshyacynth vooral in de directe omgeving van de oude houtkanten groeiden.

Nieuwe bossen staan nog nergens wanneer hun biodiversiteit met die van oude bossen vergeleken wordt. Toch zijn zij van groot belang om de biodiversiteit in bossen uit zijn huidige impasse te helpen. Wanneer zij tussen oude bossen liggen kunnen zij de isolatie verminderen, wanneer zij langs oude bossen liggen kunnen zij die bossen bufferen tegen de verstoringen vanuit de omgeving en vooral vormen zij – waar zij zich ook bevinden – de kiem van oud bos in wording, hoe lang dit ook moge duren.

Bosbeheer en biodiversiteit

Vandaag wordt de multifunctionele rol van het bos algemeen aanvaard. Op lange termijn vormt het behoud van biodiversiteit de basis voor alle overige bosfuncties. Ook de economie heeft op lange termijn alle belang bij een maximaal behoud van biodiversiteit. Op kortere termijn (het leven van een bosbeheerder) liggen de kaarten soms wat moeilijker. Het ultieme dilemma is de privé-boseigenaar die voor de keuze staat een oude eik te vellen en uit te slepen of te laten staan en te laten aftakelen om de biodiversiteit gebonden aan massief dood eikenhout een kans te geven. Binnen het insectenarsenaal dat hiermee instandgehouden wordt bevindt zich misschien net het cruciale insect dat eeuwen later een eikenziekte onder (natuurlijke) controle houdt. Gelukkig is de keuze meestal minder moeilijk. De bosbeheerder wordt in zijn natuurgericht bosbeheer aangemoedigd door de certificatie van zijn hout (FSC-labeling). Ook de Pro Silva-beweging pleit voor een meer natuurgericht bosbeheer, gebaseerd op de natuurlijke processen (Buysse & Van der Aa, 1997).

Enkele richtlijnen voor het behoud van biodiversiteit in bossen zijn:

- alle voorkeur voor inheemse en standplaatsgeschikte boomsoorten als basis voor de ontwikkeling naar een zo natuurlijk mogelijk bosesysteem, hetgeen betekent:
- omvormen van homogene naaldbossen naar gemengde loofbossen met inheemse en standplaatsgeschikte boomsoorten;

- systematisch verwijderen van exoten, vooral de opdringerige soorten als Amerikaanse eik en Amerikaanse vogelkers;
- bevorderen van natuurlijke verjonging van inheemse en standplaatsgeschikte boomsoorten;
- in geval van aanplantingen: gebruik van plantmateriaal van lokale herkomst;
- spontane processen meer kansen geven;
- ...
- aandacht voor alle successiestadia van het bosesysteem die telkens hun eigen elementen van biodiversiteit bevatten; hetgeen betekent:
 - het behoud van een aantal zeer oude bomen;
 - het behoud van holle bomen, kromme bomen, ...;
 - het behoud van dood hout in al zijn vormen (staand, liggend, verschillende stadia van afbraak);
 - het toelaten van een wisselende aanwezigheid van ijl en dichte bossen (variërende lichtdoorval);
 - het toelaten van een wisselende aanwezigheid van open plekken;
 - het toelaten van een gevarieerde bosstructuur;
 - het zich laten ontwikkelen van een geleidelijke overgang tussen bos en open veld;
- ...
- aandacht voor alle abiotische processen die het bos beïnvloeden:
 - het vrij laten functioneren van waterlopen (erosie van beekoevers, alluviumafzettingen, ...);
 - de stopzetting van alle vormen van drainage zodat hydrologische processen optimaal kunnen functioneren (en het bos zijn rol vervult als infiltratiegebied voor water, hetgeen in tijden van wateroverlast geenszins overbodig is, cfr september 1998);
 - eventuele verstuivingen hun gang laten gaan (zandgronden);
- ...
- buffering van negatieve invloeden uit de omgeving:
 - de invloed van drainage in de omgeving tegen gaan door water op te stuwen;
 - het creëren van dichte bufferstroken of bufferbossen om bv. het inwaaien van meststoffen en bestrijdingsmiddelen te verminderen;
- ...

- bijzondere aandacht voor zeldzame of bedreigde soorten (zie volgende edities van de boskrant);
- een beperkte en zeer voorzichtige bosexploitatie:
 - gericht op individuele hoogwaardige boomstammen;
 - vermijden van het gebruik van zware machines;
- ...
- regularisatie van de wildstand in overeenstemming met de draagkracht van het ecosysteem (met stopzetting van het uitzetten en bijvoeden van wild, activiteiten die bijzonder schadelijk zijn voor de biodiversiteit);
- begeleiding van de recreanten (incl. natuureducatie);
- bosuitbreiding, vooral rond oude bossen;
- ...

De lijst is lang. Het beheren van een bos in functie van het behoud (of het herstel) van biodiversiteit is geenszins gemakkelijk, vooral wanneer een delicaat omvormingsproces de natuurlijke processen en patronen opnieuw moet inleiden. Natuurgericht bosbeheer vereist grondig inzicht in de processen en patronen die het bos beheersen. Vooral de planning van de geschikte maatregelen ten behoeve van natuurlijke verjonging en de identificatie van de correcte inheemse standplaatsgeschikte boomsoorten (de potentieel natuurlijke vegetatie) kan soms problemen opleveren (Paasman 1997). Verder veronderstelt natuurgericht bosbeheer ook een grondige kennis van de plant- en diersoorten die het bos bevolken.

De bosbeheerder moet hierbij wel beseffen dat hij er, in tegenstelling tot vroeger, niet meer alleen voor staat. De maatschappij stelt steeds meer eisen aan het bos en wenst steeds meer inspraak in het beheer ervan. Dit betekent ook dat de maatschappij steeds meer bereidheid vertoont om de bosbeheerder bij te staan in zijn zo complex geworden taak, bv. bij het opstellen van bosbeheersplannen (Bos en Groen), bij het monitoren van de biodiversiteit (instituten, universiteiten, natuurverenigingen), ... De biodiversiteit in bossen, ook in privébossen, is nu éénmaal een (bedreigd) gemeenschappelijk erfgoed.

Het vliegend hert – In Zuid-Europa een algemene verschijning op zwoele zomeravonden – bij ons een zeldzame soort. Het gebrek aan dood hout en de schaarste aan eeuwenoude elken hebben het deze soort niet gemakkelijk gemaakt bij ons (foto: B. Van den Abeele).

Literatuur

Buyse W. & Van der Aa B. (1997). Tweede internationale pro silva congres "Sustainability the pro silva way", Apeldoorn, 29-31 mei 1997. Boskrant, 4: p.130-133.

Dumortier M. & De Blust G. (1998). Verandering van biodiversiteit. Milieu- en natuurrapport Vlaanderen: thema's. Garant, Leuven: p. 257-281.

Hermij M., Van den Bermt P., Tack G., Coppin P. & Gullinck H. (1996). De ontwikkeling van de kennis van de flora van Bos 't Ename (O.-Vl.). Dumortiera, 64-65: p. 35-44.

Maes D. & Van Dyck H. (1996). Een gedocumenteerde Rode lijst van de dagvlinders van Vlaanderen. Mededelingen van het Instituut voor Natuurbehoud 1996 (1).

Paasman J.M. (1997). Beheer. In: Natuurverkenning '97. Achtergrond-document evaluatie bos. IKC Natuurbeheer, IBN-DLO, Wageningen: p. 57-66.

**Ergens een dode marter gezien ...?
niet één, maar honderdzevenentwintig adressen!!!**

Marternetwerk Vlaanderen

Foto: Tom Embo.

Enige tijd geleden werd via verschillende natuurtijdschriften een oproep tot medewerking gericht voor het onderzoek naar de verspreiding en de ecologie van marterachtigen in Vlaanderen. Voor dit onderzoek is het verzamelen van verkeersslachtoffers een belangrijke bron van informatie. Daartoe werd een netwerk van ca. 150 vrijwilligers opgericht, die bereid zijn deze verkeersslachtoffers op te halen (dit zijn de *koeriers*) en naar één van de 45 ter beschikking staande diepvriezers (bij de *stockeerd*) te brengen. Al deze personen hebben daartoe de nodige vergunningen. Bijgaande tabel geeft de lijst van stockeerpunten.

Ook jij kunt daarbij helpen als *waarnemer*. Wie ergens een dode *Bunzing* (fis), *Hermelijn*, *Wezel* (muisshond), *Steenmarter* (fluwijn), *Boommarter*,

Das of *Otter* opmerkt, en bereid is dit te melden aan één van de netwerkmedewerkers, krijgt op eenvoudig verzoek (tel., fax, e-mail) de volledige lijst van het netwerk toegestuurd. Ook verkeersslachtoffers van *Wasbeer*, *Wasbeerhond*, *Amerikaanse nerts*, *Fret*, *Beverrat* en *Bever* zijn belangrijk en worden ingezameld.

Een lijst met de stockeerd werd op de achterflap van de Boskrant afgedrukt.

Voor de volledige lijst van het netwerk (inclusief koeriers), alsook voor verdere inlichtingen kan je terecht bij Koen Van Den Berge, Instituut voor Bosbouw en Wildbeheer, Gaverstraat 4 te 9500 Geraardsbergen, tel. 054/43 71 12, fax 054/41 08 96, e-mail Koen.Vandenberge@lin.vlaanderen.be

Publieke consultatie 'Criteria duurzaam bosbeheer'

De voorbije jaren vindt het begrip 'duurzaam beheer van bossen' meer en meer ingang in de bosbouwsector. Duurzaam beheer en gebruik van bossen maakt het onderwerp uit van talrijke beleidsinitiatieven, zowel nationaal als internationaal. Ook in het bosdecreet wordt ingespeeld op het duurzaam gebruik van bossen, door het erkennen van de multifunctionaliteit van het bos.

Als toetsingskader voor het duurzaam karakter van het bosbeheer dienen criteria voor duurzaam bosbeheer vooropgesteld te worden. Deze criteria dienen omgezet te worden naar concrete beheersrichtlijnen en opgenomen te worden in een beheersplan als na te streven doelstellingen.

In de schoot van de Mina-raad (Milieu- en Natuurraad van Vlaanderen) werd een werkgroep duurzaam bosbeheer opgericht. Deze werkgroep heeft in overleg met de Vlaamse Hoge Bosraad en experts, op basis van reeds bestaande initiatieven, een ontwerptekst 'criteria voor duurzaam bosbeheer' opgesteld. De doelstelling van deze criteria is tweeledig. In de eerste plaats wenst de Vlaamse overheid deze criteria zelf in haar bosbeleid toe te passen, zowel in de door haar beheerde bossen als naar de privé-boseigenaars toe. Daarnaast is het de bedoeling te komen tot criteria voor duurzaam bosbeheer die voldoen aan de voorwaarden van internationaal opererende certificatie-instellingen. Op deze wijze wil de Vlaamse overheid invulling geven aan een Resolutie van het Vlaams Parlement omtrent de instelling van een certificaat voor duurzaam bosbeheer in het kader van het invoeren van een ecolabel hout.

Om iedereen die zich betrokken voelt de gelegenheid te geven zijn visie of opmerkingen te formuleren, worden deze criteria onderworpen aan een publieke consultatie.

Wie de ontwerptekst 'Criteria duurzaam bosbeheer' wil aanvragen, kan hiervoor contact opnemen met het Educatief Bosbouwcentrum Groenendaal (Duboislaan 2, 1560 Hoeilaart, tel. 09/657.93.64, fax. 09/657.57.54).

De tekst kan ook geraadpleegd worden op de volgende websites: <http://www.belspol/frdocfd> en <http://www.panda.org>.

Opening van de Week van het Bos

Foto: E. Van den Abeele.

Het thema "Speel in op het Bos" was eind september – begin oktober niet uit de pers weg te branden. De opening van de Week van het Bos in Het Leen te Eeklo groeide dan ook uit tot een succes. De gekende ingrediënten zoals de barbecue, de voorstellingen van de verschillende bos- en natuurverenigingen en de officiële toespraken met de ludieke opening van de week ontbraken ook dit jaar niet op het programma. Minister Kelchter-

mans en gedeputeerde Wille openen de Week van het Bos spelenderwijs. Ook het nieuwe boslied, dat door de kinderen van de Zonnewijzer werd ingezongen, wordt beslist de eerste Vlaamse boshit en een evergreen die op geen enkel kampvuur nog zal ontbreken.

Bijzonder geslaagd was de speelronde. Op een traject doorheen Het Leen maakten de bezoekers kennis met de bosvriendelijke werking van de verschillende jeugdverenigingen die Vlaanderen rijk is. Voor alle kinderen was er spektakel te beleven. Kleine kinderen konden een appel winnen bij een leuke bosmemo of bij een kabouterkwis. Op het anomalieënpad werden berken omgebouwd tot perelaars en sierden bananen en appels de beuken. Maar wie vond de Amerikaanse eik die werd omgebouwd tot zomer-eik?

Wie wat meer zin had in avontuur kon terecht op de touwenparcours. Deze waren aangelegd op een speciale boomvriendelijke manier zodat schade aan schors of takken uitgesloten werd. Voor de artistiek aange-

legde deelnemers was er een minibos-theaterfestival en bij het instaptooneel werden de kinderen zelf ingeschakeld als acteur in een boeiend bosverhaal. In de spiegel tent gingen de kinderen uit hun dak voor de gekende jeugdacteur Marc DeBel. Voor de gelegenheid had hij zijn kinderrockband "De Pimpelmoezen" meegebracht.

Actief partnerschap tussen jeugd- en bossector

Tijdens de Week van het Bos werd op het kabinet Kelchtermans een protocol ondertekend tussen de jeugd- en bossector. Dit protocol werd ondertekend door de minister, Dhr. Vanhoye namens de bosadministratie, Tom Embo voor de Vlaamse Bosbouwvereniging en An Verheyen als vertegenwoordiger van de Jeugdraad voor de Vlaamse gemeenschap. Met dit protocol wensen beide sectoren een actief partnerschap te bezegelen dat als doel heeft bossen voor kinderen binnen het kader van een duurzaam bosbeheer te garanderen. In het protocol engageren beide partners zich ertoe om het overleg tussen de sectoren van het gewestelijk naar het lokale niveau te brengen.

Tijdens een symposium hebben zo'n honderd-twintig vertegenwoordigers van de bos- en jeugdsector afspraken gemaakt i.v.m. dit overleg. Met dit symposium werd de twintigste editie van de Week van het Bos afgesloten. Er werd nog eens beklemtoond dat men in Vlaanderen werk moet maken van de bosuitbreiding. Beide partners stellen dat het beperkte bosareaal het hoofdknelpunt is in het dichtbevolkte Vlaanderen om kinderen voldoende kansen te geven om in het bos te kunnen spelen.

In het protocol is concreet vastgelegd dat beide sectoren zich zullen inspannen om de speelzones binnen de bestaande en de nieuw aan te leggen bossen en andere groene ruimten voldoende uit te breiden. De ligging hiervan moet afgestemd zijn op de noden van de kinderen en op de andere functies van het bos. Cruciaal is dat kinderen en jongeren betrokken worden in dit besluitvormingsproces. Een pasklare oplossing om dit te organiseren werd niet gevonden tijdens het symposium. Iedereen was het er over eens dat dit overleg zeer lokaal moest georganiseerd worden. Er werd heel wat aandacht besteed aan de rol die de gemeenten hierin kunnen spelen.

Vertegenwoordigers van de bos- en jeugdsector gaan de komende weken een kader uitwerken voor

dit participatiemodel. De feitelijke invulling zal op het lokale vlak moeten gebeuren.

Beide sectoren maakten verder nog afspraken i.v.m. het organiseren van structurele vormingsactiviteiten voor jeugdleiding, boswachters en bosbeheerders. Er zullen oplossingen uitgewerkt worden om de administratieve procedures waarmee het jeugdwerk wordt geconfronteerd sterk te vereenvoudigen.

Het symposium werd afgesloten door dhr. Dirk Van Hoyer, afdelingshoofd van de afdeling Bos en Groen. Hij sprak de hoop uit dat de prille verlating tussen beide sectoren op lange termijn zal uitgroeien tot een stevig huwelijk.

De volledige tekst van het protocol kan bekomen worden op het vbv-secretariaat. Van het symposium zal een kort verslag worden gemaakt. Wie dit wil bekomen kan een seintje geven aan het secretariaat.

Streekplatform Kortrijk wil realisatie van het Preshoekbos.

In het streekplatform van Zuid-West Vlaanderen zijn naast de politieke partijen ook de maatschappelijke actoren zoals vakbonden, werkgeversorganisaties, milieubeweging... vertegenwoordigd. Maandag 5 oktober kwam dit streekplatform samen om de twaalf hefboomprojecten, die cruciaal zijn voor de ontwikkeling van de streek en dus absolute prioriteit verdienen, formeel goed te keuren. Een delegatie van de ZuidWestVlaamse Natuur- en milieukoepel en de werkgroep actie van de Vlaamse Bosbouwvereniging, die samen de Actiegroep de Preshoek oprichtten, was present om de genodigden van de vergadering de gekende Preshoekeik te overhandigen. Vroeger kregen ook de leden van de Vlaamse Regering en de Raad van Bestuur van Leiedal reeds zo'n eik overhandigd. Met dit eikje willen we onze eis om de realisatie van het Kortrijkse stadsbos kracht bijzetten.

Op de vergadering van het streekplatform werd het Preshoekbos als hefboomproject goedgekeurd.

Ook de Boerenbond, de enige organisatie die alles in het werk stelde om de realisatie van het stadstrandbos te verhinderen, stemde vóór het Preshoekbos. Nu minister Kelchtermans nogmaals expliciet beloofde werk te maken van de bosuitbreiding en hij de achterstand inzake geplande bosuitbreiding wil wegwerken kan uitstel van de aanleg van dit hefboomproject niet langer geduld worden.

Bosmemorandum

De Week van het Bos is een uitermate geschikt moment om de toestand van ons Vlaamse bos te evalueren op basis van de bosgebeurtenissen van het afgelopen jaar. In dit bosmemorandum wil de Vlaamse Bosbouwvereniging de minister van Leefmilieu en Tewerkstelling inspireren om zijn bosbeleid waar nodig bij te sturen. Het bosmemorandum werd opnieuw voorbereid door de werkgroep beleid. Dit jaar overhandigde voorzitter Bart Muys, geflankeerd door een delegatie van de werkgroep beleid en de werkgroep actie, het tweede bosmemorandum aan minister Kelchtermans bij de opening van de Week van het Bos in Het Leen te Eeklo.

Het bosbeleid blonk de laatste jaren uit in het maken van studies en plannen. De Vlaamse Bosbouwvereniging heeft dit steeds ondersteund omdat we onderkennen dat ze noodzakelijk zijn voor een onderbouwd en coherent bosbeleid. Als het bij plannen en studies blijft, is er van beleid echter nog geen sprake.

Wij vragen daarom dat de minister van Leefmilieu en Tewerkstelling in de laatste maanden voor de verkiezingen de beleidsintenties uit zijn beleidsbrief maakt:

Eén jaar na het eerste bosmemorandum, maken we de rekening van wat 1997 – 1998 ons bood op het vlak van bosbeleid. We merken weinig reden tot optimisme.

Waar we in 1990 enthousiast waren over het vernieuwende bosdecreet moeten we in 1998 vaststel-

len dat van die vernieuwing nog maar weinig werd gerealiseerd.

Nog veel wetgevend werk zal nodig zijn om van het bosdecreet een werkbaar instrument te maken. Een voorbeeld: het uitvoeringsbesluit i.v.m. de subsidiëring van de ecologische functie is nog steeds niet goedgekeurd. Dat één van de belangrijkste sturende elementen van het bosdecreet zo lang achterwege blijft, is schrijnend.

Foto: Katrien Eggermont.

Ondertussen stellen we wel vast dat minister Kelchtermans het decreet bijstuurt en verfijnt. Wij steunen dat. Het moratorium op ontbossing bijvoorbeeld werd eindelijk een feit. Het enthousiasme om de nodige uitvoeringsbesluiten uit te vaardigen is er evenwel niet, zodat de meest recente aanpassing van het bosdecreet onmiddellijk werd doorverwezen naar de lange lijst dode letters van de wet. Dit is geen ernstig beleidswerk.

Ook op andere vlakken merken we een grote discrepantie tussen het plannen maken en de concrete acties op het terrein. Het is dan ook niet verwonderlijk dat het plan dat maar niet goedgekeurd raakt het actieplan bosbouw is. Dit actieplan is nochtans als aparte actie vermeld in het MINA-plan 2. Het is tekenend voor het absolute gebrek aan coherent milieubeleid dat voor de uitvoering van een dergelijk actieplan geen geld werd voorzien op de begroting van datzelfde MINA-plan.

Ook wat het bosuitbreidingsbeleid betreft blijft de minister duidelijk bij het plannen maken. Van enige concrete realisatie, vooral van de uitbouw van

de nieuwe stadsbossen, is nog absoluut geen sprake.

De Vlaamse Bosbouwvereniging kreeg bericht van het kabinet Kelchtermans dat de kritiek in ons bosmemorandum wel degelijk terecht is. De minister liet een perstekst verschijnen waarin hij opnieuw belooft om een actiever bosbeleid te voeren. Zo zou de minister nog voor het einde van het jaar de uitvoeringsbesluiten rond het ontbossingsmoratorium willen uitvaardigen. Ook de achterstand in de geplande bosuitbreiding wil de minister nog deze legislatuur aanpakken.

De Vlaamse Bosbouwvereniging is uiteraard tevreden met deze nieuwe beloften maar zoals we in ons 2de memorandum duidelijk hebben gesteld. GEEN WOORDEN MAAR DADEN!!!

De volledige tekst van het tweede bosmemorandum is te bekomen door een seintje te geven aan het vbv-secretariaat. Ook de perstekst (het antwoord) van minister Kelchtermans is bij ons te bekomen.

Zomerzoektochten: tekening gemaakt door
Frederik Van de Meulebroucke uit Berchem (bijna 9 jaar).

Zomerzoektochten succesvol!!

De werkgroep recreatie van de Vlaamse Bosbouwvereniging is bijzonder tevreden over de vele positieve reacties die ze mocht ontvangen over de zomerboskrant. Heel wat lezers kropen in de pen om ons te feliciteren. Ook andere verenigingen wensden de VBV proficiat met dit vernieuwende initiatief. Ook de persbelangstelling stak de recreatiewerkgroep een riem onder het hart. De realisatie van deze Boskrant heeft een pak energie gekost van de leden van deze werkgroep. Dankzij onze hoofdsponsor, de Stichting Leefmilieu en de steun van AMINAL, afdeling Bos en Groen werd het zomerproject ook financieel draagbaar.

Er werden vijfhonderd extra zomerboskranten verkocht. Een hoopgevend resultaat. Het doel van de werkgroep om via dit initiatief een pak geïnteresseerde bosrecreanten te bereiken is hiermee zeker gerealiseerd.

De werkgroep recreatie is momenteel gestart met een nieuwe zomerboskranteditie. De werkgroep wil dit initiatief verder uitbouwen tot een echte zomervoltreffer. Wie wil meewerken aan de

nieuwe zomereditie is van harte welkom op de werkgroepvergaderingen. (graag een seintje aan het vbv-secretariaat)

De werkgroep recreatie wil de medewerkers aan de eerste zomerboskrant van harte danken. In het bijzonder het NEC de Vroente, het Regionaal Landschap WestVlaamse Heuvels, het Bosmuseum Het Leen en de boswachters van het Meerdaalwoud en het Heverleebos.

Activiteitenkalender

Najaarswandeling Vlaamse Bosbouwvereniging

zondag 15 november

wandeling in het Meerdaalwoud (houtvesterij Leuven)

uur: 14u.00 – duur wandeling: 2u.30.
vertrekplaats: parking Theresiakapel (langs de Naamsesteenweg, ter hoogte van de Walendreef), E40 Brussel – Luik, afrit 23, N25 richting Blanden nemen, aan de lichten recht door richting Namen, in het bos afslaan naar links ter hoogte van de Walendreef (parking en kapel aan de linkerkant van de Naamsestw.).

gids: Bart Meuleman – laarzen aanbevolen

Hoog tijd voor een fikse herfstwandeling vooraleer we de donkere maanden ingaan! De laatste VBV-excursie gaat door in het grootste opengesteld bos van houtvesterij Leuven. Het Meerdaalwoud (1320 ha) vormt samen met het Heverleebos, het Egenhovenbos en de Doode Bemde een aaneengesloten bos- en natuurgebied van meer dan 2000 ha. Het Meerdaalwoud bestaat voor twee derden uit loofbomen. Op de armste standplaatsen komt naaldbos voor. Onze gids, houtvester Bart Meuleman, laat ons kennismaken met het bos en zijn beheer. Speciale aandacht gaat ook uit naar het doel en het beheer van de bosreservaten. Een tiende van de oppervlakte van het bos is namelijk als bosreservaat aangeduid. We bezoeken enkele van deze prachtige stukjes, die reeds vroeger in de Boskrant voorgesteld werden (jrg. 25 n°5, dec '95).

zaterdag 21 en zondag 22 november

Ook dit jaar wordt in Vlaanderen een Dag van de

Natuur georganiseerd. Dit jaar worden de activiteiten over twee dagen gespreid. Deze doe-dagen gaan door op zaterdag 21 en zondag 22 november 1998.

zaterdag 2 december: Eikenproject

Traditiegetrouw gaat het Eikenproject weer op de eerste zaterdag van december door. Op tien plaatsen in Vlaanderen worden inheemse boompjes aan particulieren verkocht. Voor onze lezers die nog niet van het Eikenproject gehoord hebben, even een korte kennismaking: het Eikenproject is een initiatief om boscijenaars en bosbeheerders aan te moedigen hun bos op natuurgetrouwe manier te beheren. Tegen het gunsttarief van 1600 frank worden 100 inheemse boompjes (te kiezen uit 5 soorten: Zomereik, Gewone es, Boskers, Winterlinde en Zwarte els) van goede kwaliteit bezorgd aan elke particulier die zich inschrijft voor 11 november 1998. In samenwerking met de Bosboomtelers van Vlaanderen bieden de VBV en Pro Silva Vlaanderen u kwaliteitsplantsoen van 80 tot 120 cm hoog en van erkende herkomst aan. Wie zich nog voor het Eikenproject wil inschrijven kan zich tot het volgende adres richten: Pro Silva Vlaanderen – Eikenproject, Duboislaan 2, 1560 Hoeilaart, tel. 09/657.93.64, fax. 02/657.57.54

Milieubeurs

van 19 tot 22 november 1998

Open van 10.00 uur tot 18.00 uur.

Plaats: Brabanthallen te Haasrode (Leuven)

Deze milieubeurs richt zich naar het onderwijs en het grote publiek. Ook de V.B.V. heeft er een stand. De Vlaamse Bosbouwvereniging zoekt vrijwilligers om onze promotiestand te bemannen. Wie één of meerdere uurtjes kan vrijmaken geeft een seintje aan het vbv-secretariaat.

Educatieve bosplantacties in het Rhodesgoed te Izegem

19 en 20 november 1998

Reeds vier jaar werkt de V.B.V. mee aan de uitbouw van dit nieuwe domeinbos. Honderden kinderen kregen reeds informatie over de nood aan bosuitbreiding. Nadien helpen ze bij de aanleg van het bos door een aantal boompjes te planten.

V.B.V.-leden zijn van harte welkom op deze plantdagen.

VBV'ers bezoeken Heliconia ecotourist lodge in Costa Rica

Van 19 tot 24 augustus jl. waren enkele VBV'ers te gast in de Heliconia ecotourist lodge in Costa Rica. Deze lodge werd door de landbouwgemeenschap van Bijagua gebouwd met steun van WWF-Canada, de CIDA (Canadian International Development Agency), de FUNDACA (The Foundation for the Development of the Arenal Conservation Area) en de Arenal Conservation Area. Met dit project worden een harmonieus en duurzaam samengaan van natuureducatie, bosbehoud en een duurzame economische ontwikkeling nagestreefd. Dat dit initiatief vanuit de lokale boerengemeenschap werd genomen, maakt het tot een uniek project met een belangrijke voorbeeldfunctie. Een uitgebreide bespreking van dit project, dat ook reeds vanuit de VBV heel wat steun verkreeg, verscheen reeds in een vorig nummer van de Boskrant (26ste jaargang nr.4).

De lodge kreeg van het voltallige expeditieteam de 'gouden Jaguar' als prijs voor beste ecolodge van de reis. Elisabeth, onze gastvrouw bleek een meesterkokkin te zijn. Haar broer Gerardo, was niet alleen manusje van alles maar bovenal een betrouwbare en aangename gids. De ligging aan de voet van de vulkaan Tenorio bedekt met een uitgestrekt primair nevelwoud van een overweldigende rijkdom, de verzorgde lodge en de aangename avonden deden de rest. Op één van die avonden bij een Costaricaanse rum werden trouwens de verrekijkers overhandigd die door de werkgroep Tropisch Bos werden ingezameld bij onze leden. Onze Costaricaanse vrienden waren zeer blij verrast met dit geschenk. De boodschap die vanuit Bijagua meekwam, is er dan ook een van grote dankbaarheid voor de enthousiaste steun, die voor hen zeer veel betekent. Bovendien is iedereen steeds welkom, zo werd gesignaleerd...

Benefietavond ten voordele van Las Heliconias op 21 november 1998

Noteer alvast de volgende avond in uw agenda: op 21 november geeft Dominiek Plouvier voor de Wielewaal afdeling Gent een dia-avond over bos en bosbouw in Costa Rica. Tijdens deze voordracht zal bijzondere aandacht aan het 'Heliconias-project' geschonken worden.

De inkomprijs van deze benefietavond bedraagt 100 frank. De voordracht gaat om 20.00 uur door in het Dienstencentrum in de Braemkasteelstraat 43 te Gentbrugge. Uiteraard zijn alle V.B.V.-ers die een boeiende uiteenzetting over het project willen bijwonen welkom op deze benefietavond!

De wandeling door het kronendak van het tropisch bos bezorgde onze VBV'ers een unieke ervaring (foto: Dries Corissen).

N.V. Vereecke - De Cleene

Boomkwekerijen
Langendam 59,
B-9940 Evergem (Sleidinge)
Tel.: 09/357 52 62
Fax: 09/357 65 77

Uw adres voor al uw:

**Bos- en Haagplantsoen
en Sierplanten
In groot sortiment, 50 ha. produktie**

Gentse natuurverenigingen eisen een stadsbos

Op zondag 26 april werd ter gelegenheid van de Dag van de Aarde een ludieke actie gevoerd door een honderdtal leden van vijf Gentse natuurverenigingen. De sympathisanten van de Actiegroep Bourgoyen-Ossemeersen, Wielewaal afdeling Gent, Jeugdbond voor Natuurstudie en Milieubescherming afdeling Gent, Werkgroep De Elzenhoeve en Natuurreservaten afdeling Lovendegem, wandelden door de Vinderhoutse Bossen, een privé-boscomplex aan de rand van de stad Gent. Dit privé-bos werd uitzonderlijk opengesteld voor deze wandeling.

De natuurverenigingen klaagden onder andere over het feit dat een flinke boswandeling in een groot opengesteld bos in Gent onmogelijk is. De aanleg van een groot stadsbos zou kunnen verhinderen dat voor een zondagse boswandeling naar de auto gegrepen wordt om tientallen kilometers ver een bos te gaan opzoeken. Om de eisen kracht bij te zetten werd tijdens de actie een koppeltje 'stadsbosmensen' in het bos uitgezet. Dit schuwe Gentse paartje herkende zijn oorspronkelijk biotoop nauwelijks. Na wat gewinning aan het bosklimaat lukte het met veel moeite om een boompje te planten. Daarna werden de stadsbosmensen eindelijk weer vrijgelaten in het bos van hun dromen. Hopelijk wordt hun droom, een stadsbos voor Gent, weldra realiteit!

Het te reintroduceren koppeltje stadsbosmensen moest wel even wennen aan het bos, de actievoerders en de mediabelangstelling...
(foto: G. Sioen).

Jubilea

Dit jaar zijn het Provinciaal Domein Het Leen 25 jaar en het Provinciaal Bosinfo- en Bosklassencentrum 5 jaar geopend voor het publiek. Deze jubilea worden dit jaar gevierd met 2 grote manifestaties. Van zondag 4 tot zondag 10 oktober ging de twintigste Week van het Bos 1998 door in het Leen. Daarnaast loopt van 21 september tot 23 november een groot zwammenproject. Er is een ge vulgariseerd-wetenschappelijke tentoonstelling in het infocentrum. In de inkomhal is er een kunsttentoonstelling met werken waarbij zwammen als inspiratiebron hebben gediend.

Bosbouw is lekker?

Werd er onlangs een nieuwe populierenkloon te Wortegem-Petegem voorgesteld? Of doet men nu ook in Zuid-Oost-Vlaanderen aan agro-forestry? Na grondige controle van de kruidvegetatie bleek het hier wel degelijk om een jong populierenbos zonder aardappelbijnmenging te gaan. Het perceel werd weliswaar geflankeerd door een rasecht patattenveld. Voor het meisje met friet en mayonaise was er geen plaats op de monotone aardappelakker, dus maar vlug gekozen voor het aanpalende bosperceel...

Zoek de Aardappel (foto: G. Sioen).

Houtgebruik bij de bouw van Violon

PANS BODDEZ

De bouw van muziekinstrumenten is al eeuwenlang een ambacht. Instrumentenbouw werd van vader op zoon, of van meester op gezelschap overgedragen. Tot op vandaag is deze traditie in mindere of meerdere mate bewaard gebleven. Dit geldt niet voor de bouw van grote instrumenten zoals de piano of het orgel welke meestal machinaal vervaardigd worden. Een goed voorbeeld van een nog sterk ambachtelijke traditie is de vioolbouw.

Geschiedenis van de muziekinstrumentenbouw

Door de eeuwen heen zijn muziekinstrumenten sterk geëvolueerd. Elke periode van de geschiedenis had immers zijn eigen klankideaal. De modellen en materialen die gebruikt werden bij het vervaardigen van instrumenten zijn dan ook sterk geëvolueerd. Gitaren uit de 18e eeuw zijn bv. kleiner en smaller dan de huidige instrumenten. Pas rond de helft van de vorige eeuw heeft de gitaar de vorm gekregen zoals wij die nu kennen. De viool is qua vormgeving weinig veranderd. "Stradivarius" of "Amati" zijn klinkende namen van oude bouwers die instrumenten maakten die tot op vandaag zeer geëerd zijn.

Ook de viool kende een evolutie. Door het gebruik van andere lakken heeft de hedendaagse viool een hardere klankkleur dan de oudere exemplaren.

Er is echter een opvallende constante in de loop van de geschiedenis. Reeds eeuwen lang is de beschikbare literatuur vrij eensgezind over de te gebruiken houtsoorten bij de viool- en gitaarbouw.

Welke eigenschappen bepalen de klankkleur van een viool of gitaar?

De klankkast van een instrument heeft als bedoeling de trilling van de snaren te versterken. Het belangrijkste onderdeel daarvan, namelijk het deel dat moet resoneren, is het bovenblad. De klankeigenschappen worden door een groot aantal factoren bepaald.

Een eerste belangrijke factor is de houtsoort. Niet alle houtsoorten zijn geschikt voor het gebruik in de instrumentenbouw.

Het soortelijk gewicht is een tweede belangrijke factor die in relatie staat met de klankweergave. Het hout wordt namelijk in trilling gebracht bij het spelen. Zwaar hout zal voornamelijk resoneren op langzame trillingen (lage tonen) daar het lagere eigenfrequenties bezit. Om met zwaar hout een zelfde trillingseffect te bereiken als met het lichter hout, moet het bovenblad zeer dun worden gemaakt. Hierdoor wordt de klank scherper (mondelinge mededeling vioolbouwer).

Naast de klankeigenschappen wordt hout voor klankborden geselecteerd op de fijnnervigheid en op elasticiteit. Het achterblad moet in de eerste plaats stevig zijn, maar ook veerkrachtig.

Een laatste maar niet minder belangrijke eis is het esthetisch aspect. Vooral bij de selectie van hout voor het achterblad wordt hiermee rekening gehouden.

Gebruikte houtsoorten en hun eigenschappen

Fijnspar uit Centraal-Europa voor het bovenblad
Voor het bovenblad wordt sinds mensenheugenis Fijnspar gebruikt. Op welke wijze men achter de akoestische eigenschappen is gekomen blijft een raadsel. Zelfs bij de oudste snaarinstrumenten werd vurenhout gebruikt.

Het beste hout voor muziekinstrumenten is afkomstig uit Fijnsparren van bij de boomgrens op de noordhellingen van de bergen van Centraal-Europa. De bomen moeten ongeveer 200 à 300 jaar oud zijn en een noestvrij stamstuk hebben van minimaal 7 meter. Op deze hellingen kent het klimaat tijdens de vegetatieperiode weinig schommelingen. De zon heeft op de noordhellingen veel minder invloed dan op de zuidhellingen, waardoor de bodem er minder snel uitdroogt en een stabiel microklimaat ontstaat. De bomen vertonen

Fijnsparren uit de centraal-europese bergen blijken uitstekend hout te leveren voor instrumenten
(foto: B. Van Elegem).

hierdoor een zeer gelijkmatige groei met dunne en zeer homogene jaarringen. Het aantal jaarringen kan variëren van 12 tot 16 per inch (Sloane, 1976), wat neerkomt op 5 tot 7 per cm. Door de korte vegetatieperiode is het najaarshout zeer smal en verschilt het qua eigenschappen weinig van het voorjaarshout. Het hout van deze bomen heeft bovendien een lange en veerkrachtige vezel.

Ook de zaagwijze is van groot belang. Het hout wordt radiaal in wigvormige stukken uit de stam gezaagd. Het oudste kernhout en het spinthout worden niet gebruikt (fig. 1). Uit zo'n wig hout worden door splijting twee dunne bladen verkregen. Deze bladen worden met de tekening van de nerven in spiegelbeeld tegen elkaar geplakt en vormen zo het bovenblad. Het hout moet dus volledig rechtdradig zijn, anders kan men er geen vlakke bladen van splijten.

Is er enig verloop in de draad, dan kan het blad nog wel gebruikt worden, maar wordt het verzaagd. Hierdoor gaat wel een klein deel van de symmetrie verloren.

Voor het bovenblad moet het verloop van de jaarringen naar beide zijden zo gelijkmatig mogelijk zijn. In het midden van het blad moeten ze zo dicht mogelijk bij elkaar liggen, aan de randen is een gering verloop toegestaan. Op deze wijze zorgt het hout voor een zeer gelijkmatige verspreiding van de trilling. Fijnspar heeft een lage mechanische demping en dus een hoge klankweergave. Daarbij heeft dit hout een laag soortelijk gewicht.

Alvorens het hout kan bewerkt worden moet het goed uitgewerkt en zeer lang gedroogd zijn. De meeste bouwers prefereren het hout 20 tot 30 jaar te laten drogen. Oud hout is niet in de eerste plaats beter bruikbaar vanwege het lagere vochtgehalte. Belangrijker is het feit dat de harsen moeten oxideren waardoor het hout een luchtiger klank geeft.

Door het houtblad te buigen krijgt men een idee van de elasticiteit van het hout. Het moet tamelijk onbuigzaam zijn met slechts een geringe neiging tot barsten (over het algemeen zal een stijver blad een helderder toon aan de klank geven dan een zachter, flexibeler blad).

Vroeger werd ook wel populier voor het bovenblad gebruikt. Het hout hiervan is fijn en dicht van nerf met meestal een rechte draad. Tegenwoordig past men ook Sitkaspar en Red Cedar (*Thuja plicata*) toe. Deze twee houtsoorten hebben eveneens een rechte draad en zijn gemakkelijk te bewerken. Red Cedar is gelijkmatig van structuur en Sitkaspar heeft een fijne nerf en kan evenals Fijnspar een fijne jaarringopbouw hebben. Volgens de vioolbouwer heeft Sitka één groot nadeel tijdens het bewerken: "het stinkt" (mond. mededeling).

Ahornhout voor het achterblad

Het achterblad wordt traditioneel uit Ahornhout (*Acer pseudoplatanus*, Gewone esdoorn) gemaakt. De herkomst en de zaagwijze van dit hout is anaaloog. De bomen worden op een leeftijd tussen 50 en 100 jaar geveld en uit de stammen worden dikke wigvormige stukken gezaagd. Ahornhout bezit de ideale eigenschappen voor het achterblad. Het hout is vrij hard, niet zwaar, veerkrachtig en heel sterk. Deze sterkte is nodig omdat de krachten die op het bovenblad inwerken, afgeleid worden naar het onderblad. Het bovenblad moet immers vrijstaan om te trillen.

De zeer mooi gevamd structuur is esthetisch aantrekkelijk. Ahornhout heeft een fijne en dichte nerf en laat zich goed bewerken. Naast Ahornhout worden voor de achterbladen van gitaar nog andere houtsoorten gebruikt zoals Rio-palissander (*Dalbergia*). De nerf hiervan is matig fijn, de draad van het hout is gewoonlijk recht. Het hout heeft een grote hardheid wat het moeilijker maakt om met de hand te bewerken. De zeer oude bomen leveren het zeer fraaie hout, dat druivenrood van kleur is met zwarte aderen. Rio-palissander is echter zeer schaars en kostbaar. Een veelgebruikt alternatief is bijvoorbeeld Indische palissander, dat donkervioletbruin van kleur is met veel donkere aderen, of berk, peer en Mahonie. Het achterblad van de gitaar hoeft minder sterk te zijn dan dat van de viool, daar de krachten die op het bovenblad staan op een andere wijze worden opgevangen.

Aanbod en beschikbaarheid van hout

Vroeger was het in de vioolbouw de gewoonte dat de bouwer met de houtvester in het bos de bomen

uitzocht die naar zijn idee het juiste hout leverden. Hoewel deze praktijk vrijwel verlaten is, wordt instrumentenhout nog steeds met grote zorgvuldigheid uitgezocht. Speciale klankhout- of fijnhout-handelaren kopen het hout in en hebben veelal vaste afnemers. Küchli (1984) vermeldt dat goed klankhout ongeveer twintig maal zo veel opbrengt als constructiehout. Daarmee liggen de prijzen in dezelfde orde van grootte als de bedragen die voor fineerhout worden betaald.

Op dit moment vertonen de prijzen een duidelijk stijging. Goed klankhout wordt schaarser, vooral dat van Fijnspar. De reden hiervoor is dat er tot nu toe weinig selectief omgesprongen is met goed instrumentenhout. Goede Fijnspar werd als bouwhout verkocht en het duurt lange tijd voor er weer een goede voorraad van dit hout beschikbaar is.

De consequentie van dit tekort en de oplopende prijzen is dat bouwers voor het eerst in de geschiedenis op zoek moeten gaan naar alternatieve houtsoorten. De voorkeur lijkt daarbij uit te gaan naar "Red Cedar" ofwel de *Thuja plicata*. Het betekent echter niet dat er plotseling een volledige ommezwaai komt in het aanbod van violen.

Enkele bronnen

Deze tekst is gebaseerd op een literatuurstudie en enkele gesprekken met een vioolbouwer. Wie meer informatie wil, kan de volgende werken raadplegen.

1. Balfourt, D. J., 192? Het probleem van den vioolbouw. — J. Philip Kruzeman, Den Haag.
2. Boddez, P. en K. van der Lee, 1988 Hout en muziekinstrumenten. — H.B.C.S., Arnhem.
3. Heilig, P.M., 1981 Houtvademecum. — Kluwer Technische Boeken B.V., Deventer/Antwerpen.
4. Küchli, C., 1984 Bossen voor de mensen. — Elsevier, Amsterdam/Brussel.
5. Sloane, I., 1976 Classic guitar construction. — Omnibus Press, Londen/New York/Sydney.
6. Sloane, I., 1978 Making musical instruments. — Dutton, New York.

Puzzelen in het Engelse Landschap: het succesverhaal van de Community Forests

CECIL KONIJNENDIJK

De auteur van dit artikel werkt bij het European Forest Institute (EFI) en houdt zich reeds geruime tijd bezig met het onderzoek naar "urban forestry" in verschillende landen van Europa. Dit hartverwarmende artikel is een neerslag van de ervaringen opgedaan bij een bezoek aan twee grote stadsbosprojecten in Engeland, waar sinds het begin van de jaren '90 op initiatief van Forestry en Countryside Commission twaalf zogenaamde 'Community Forests' worden aangelegd. Hoewel er, in vergelijking met Vlaanderen, grote verschillen zijn in omvang en sociaal-economische context van de beschreven projecten, bevat dit artikel tal van elementen die vele bosbouwharten sneller zal doen kloppen. Een kritische reflectie waarom wij in Vlaande-

ren nog niet klaar zijn voor dit gedachtengoed biedt voldoende stof voor een artikel in de volgende Boskrant.

De zon brandt en doet de horizon trillen, on-Engels weer haast. Samen met projectleider John Vaughan van het Great North Community Forest sta ik naast Penshaw Monument, een merkwaardige copie van een Griekse tempel. Dit gebouw werd in de vorige eeuw gebouwd in opdracht van een Engelse graaf en is indrukwekkend gesitueerd op de top van een heuvel. Volgens Vaughan hebben sommige mensen er een hekel aan, maar het is vooral een symbool van dit gebied, een herkenningsteken voor de bevolking. Hij gebruikt Pen-

Het landschap waarin het Great North Forest wordt aangelegd.

shaw Monument dan ook vaak als illustratie, bijvoorbeeld op de voorkant van het Forest Plan. Vanaf de heuvel overzien we het uitgestrekte gebied van het Great North Forest. Nu nog groten-deels kaal, maar Vaughan geeft aan waar bos zal komen, op de plaatsen waar nu nog open mijnbouw plaatsvindt en tussen voormalige mijnwerkersdorpen. Over een aantal jaar ziet het er hier heel anders uit.

Oorsprong van de Community Forests

Aan de basis van het idee van de 'Community Forests' lagen ingrijpende veranderingen in onder andere de landbouw, de toegenomen verstedelijkingsdruk en het toenemend milieubesef in Groot-Brittannië. De Britse Forestry Commission, de bosadministratie, zag in dat het bosbeleid aan een grondige herziening toe was. Daarom werd in 1991 het document 'A Forest Policy for Britain' uitgebracht. Opvallend onderdeel van het nieuwe beleid was een samenwerkingsverband met de Countryside Commission. Het voorstel was de creatie van een nieuw soort landschap waarin bossen ondermeer een alternatief moeten bieden voor de, met grote problemen kampende, landbouw.

Vervolgens werden 12 gebieden aan de rand van urbane gebieden in Engeland en Wales, met een gezamenlijke oppervlakte van 500.000 ha, aangewezen voor de ontwikkeling van dergelijke 'Community Forests'. Elk gemeenschapsbos moet een rijke mozaïek van landgebruik worden met bossen en andere vormen van natuur, landbouw, dorpen, recreatiemogelijkheden en openbare ruimte. De werkelijke bosbedekking van deze gebieden moet op termijn variëren tussen 25 en 40 %. Dit betekent dat een aanzienlijke hoeveelheid nieuwe bossen moet worden aangeplant.

Deze gemeenschapsbossen moeten aan veel doelstellingen voldoen. Ze worden geacht een belangrijke, vernieuwende rol te spelen in het verbeteren van landschap, bosbouw, werkgelegenheid, sociale en culturele aspecten. Ook een economisch welbevinden, betrokkenheid van de gemeenschap, bedrijvigheid en de inbreng van de private sector worden nagestreefd. Voor elk gebied werd een projectteam ingezet, bestaande uit een groep deskundigen op het gebied van bosbouw, landbouw,

landschap, participatie en marketing. Deze projectgroepen begonnen meteen met de opbouw van een lokaal netwerk, waarin naast lokale overheden ook bijvoorbeeld boeren, belangengroepen, bedrijven en bevolking zijn vertegenwoordigd. Vervolgens werd voor elk van de gebieden een 'Forest Plan' opgesteld, gestoeld op een lange-termijnvisie met een planperiode van ongeveer 40 jaar.

Twee voorbeelden in het noordoosten van Engeland

De twee meest noordelijk gelegen Community Forests zijn het Great North en het Cleveland Community Forest. De regio's waarin deze gemeenschapsbossen zich bevinden, Tyne & Wear en Teesside, zijn grote urbane centra met elk ongeveer 1 miljoen inwoners. Beide regio's worden gekenmerkt door problemen ten gevolge van de aftakeling van zware industrie en mijnbouw. Ze gaan gebukt onder een hoge werkloosheidsgraad, een laag gemiddeld opleidingsniveau en veel sociale problemen.

Cleveland Community Forest

In Teesside, rond steden als Middlesbrough, Hartlepool en Stockton-on-Tees, ligt het Cleveland Community Forest. Het beslaat een gebied van 25.500 ha. Toen het project werd opgestart had dit gebied een bosbedekkingsgraad van 6,9%. Het merendeel hiervan komt echter op rekening van Wynyard Estate, een privé-landgoed dat niet openbaar toegankelijk is. Momenteel benadert de bebossingsgraad reeds 10%. April jl. ging de miljoenste boom de grond in. Projectleider Clive Davies geeft aan dat aanvankelijk een oppervlakte-aandeel van 30% bos werd nagestreefd. Indien binnen veertig jaar 20% wordt gehaald mag het initiatief echter als geslaagd worden beschouwd.

Het Cleveland Community Forest ligt als een ring rond het urbane gebied van Teesside. In het hart van de bebouwing liggen enerzijds een groot industrieel complex met onder andere petrochemische industrie en anderzijds een wetland van internationale betekenis. Groene corridors verbinden de buitenste ring van het bos met het hart van Teesside.

In dit bos speelt vooral de landbouw een belangrijke rol. Clive Davies en zijn team proberen

boeren ertoe te bewegen om tot bebossing van ten minste een deel van hun land over te gaan. Geholpen door een nationaal subsidiestelsel voor bebossing, heeft dit reeds enkele successen opgeleverd. Bij de aanleg van nieuwe bossen is de toegang en bereikbaarheid een cruciaal element. Clive Davies wijst erop dat nieuwe bossen vaak veel eerder dan verwacht, soms al na een paar jaar, gebruikt worden. Een parkeerplaats vormt dan een soort bruggehoofd. Aan het openbaar vervoer wordt ook veel aandacht besteed. De meeste gebieden zullen in de route van een speciale 'Countryside Bus' worden opgenomen.

Great North Community Forest

Iets ten noorden van het Cleveland Forest, onder de rook van Newcastle, Gateshead en Sunderland, ligt het Great North Community Forest. Het was in 1990 het eerste Community Forest dat, toen nog officieus, werd gelanceerd. Het Great North Forest beslaat een totale oppervlakte van 16.000 ha in de Tyne & Wear regio en county Durham. Ook dit gebied is bosarm. Slechts ongeveer 4% van het land ligt onder enige serieuze vorm van boombedekking, terwijl nog eens 4% in ontwikkeling is of aangeplant wordt. Het doel is om 4.000 ha nieuw bos aan te planten binnen 35 jaar.

In 1993 werd, na drie jaar onderzoek, overleg en inspraak, het Forest Plan geaccepteerd. Het gebied vertoont, volgens projectleider John Vaughan, een andere structuur dan het Cleveland Community Forest. Het gebied heeft een ander patroon van urbanisatie, met stukken open land tussen de nederzettingen. De open gebieden zijn omgeven door bebouwing en worden doorsneden door allerlei wegen, spoorwegen. Er zijn veel kleine stukjes buitengebied.

Ook het Great North Forest kampt met het probleem dat de reeds aanwezige bossen veelal ontoegankelijk zijn. De drie grote landgoederen in het gebied zijn privé-eigendom.

Het gebied biedt echter ook veel mogelijkheden, bijvoorbeeld door de aanwezigheid van (verlaten) kolenmijnen in dagbouw. Na beëindiging van de ontginning vormt het beplanten een interessante optie met het oog op het herstel van het landschap.

Puzzelen in het landschap

Zoals reeds gezegd zijn de Community Forests geen gewone bossen. Projectleider Davies maakt graag de vergelijking met een enorme jigsaw-puzzel bestaande uit duizenden stukjes. Alle onderdelen tezamen vormen het landschap. Geleidelijk zullen de projecten erin slagen om de stukjes op de juiste plaats te leggen en op een bepaald moment is de puzzel dan compleet, bestaande uit stukjes bos, landbouw, wat dorpen en steden, routes voor recreatie.

Het Cleveland Forest wordt mede ontwikkeld aan de hand van bestaande elementen, zoals het drukbezochte landgoed Preston Hall. Volgens Davies zijn er twee sleutelconcepten. Ten eerste kunnen bestaande groenfaciliteiten worden gebruikt als afstappunten. Deze gebieden worden 'gateway sites' genoemd. Vanuit deze punten kunnen mensen te voet of per fiets naar aangrenzende delen van het Bos. Het tweede onderdeel van de structuur wordt gevormd door de zogenaamde 'greenways'. Dit zijn groene corridors voor recreatief gebruik om de 'gateway sites' onderling met elkaar te verbinden. De structuur werd volgens Davies voor een groot deel ontleend aan Nederlandse concepten zoals ondermeer het 'Bospark'.

Werken met verschillende partners

Davies geeft aan dat de projectteams ondersteunend en faciliterend opereren. Er wordt gewerkt vanuit de mogelijkheden die zich voordoen en getracht de verschillende partners op dezelfde lijn te krijgen. De mogelijkheden worden voor een groot deel bepaald door de eigenaar van het land. Kenmerkend voor de Community Forests is dat gestreefd wordt naar de vorming van nieuwe partnerschappen voor de ontwikkeling van het nieuwe landschap.

De overheid blijft daarbij uiteraard een belangrijke rol vervullen. Deze biedt een wezenlijke steun onder de vorm van coördinatie en vooral subsidies zoals het Woodland Grant Scheme. Verder zijn ook lokale overheden (counties, local councils) actief betrokken. Desalniettemin opereren de projectteams vrij onafhankelijk.

Naast de overheid speelt vooral de landbouw een cruciale rol. Wanneer het over bossen gaat,

stellen boeren zich nog altijd zeer kritisch op. Dit is ondermeer te wijten aan de onzekerheid inzake de toereikendheid van financiële bijdragen voor bebossing. Een tweede belangrijke reden is de vrees voor de nieuwe publieke toegang tot hun eigendom en de consequenties ervan op hun werkzaamheden en privacy. Op nationaal niveau is daarom een overeenkomst met de boeren – the National Farmers Union – gesloten. Volgens de overeenkomst zijn de projecten altijd gebaseerd op volledig vrijwillige deelname. Volgens Davies staat inmiddels een groter aantal boeren open voor de ideeën van de Community Forests.

Belangrijk is ook de rol die het bedrijfsleven speelt. Deze blijft trouwens niet beperkt tot de verkoop van land. De Community Forests worden gepromoot als 'groene omgeving voor ondernemen'. Verschillende grote bedrijven in Cleveland en Great North zijn reeds overgegaan tot de aanleg van bos rond hun gebouwen.

De projecten worden uitgevoerd in samenwerking met een scala aan maatschappelijke organisaties. De Woodland Trust stimuleert bijvoorbeeld

de aanleg van inheems loofbos en heeft in zowel Cleveland als Great North een groot deel van de (nieuwe) bossen in eigendom. Andere actieve groepen zijn lokale natuurverenigingen en organisaties van vrijwilligers. In het Great North Forest werd zelfs een speciale vrijwilligersorganisatie opgericht ter ondersteuning van de activiteiten.

De samenwerkingsverbanden kunnen soms opmerkelijk zijn. Een aardig voorbeeld is een deel van het eerder genoemde Cowpen Bewley Woodland. Een methodistische kerk in het aangrenzende dorp Billingham hielp een dorp in Afrika met het aanplanten van bomen. Uit solidariteit werd besloten ook een partnerproject 'naast de deur' uit te voeren. Er was nood aan bosaanleg en de kerk nam contact op met het team van Clive Davies. Deze zochten contact met het bedrijf ICI, dat een stuk land bij Billingham wilde verkopen. De Woodland Trust stemde toe om het land in eigendom te krijgen, terwijl het Community Forest de aanplant regelde. De eerste boom werd door leden van de kerk aangevoerd uit een bestaand bos, na een mars van een paar dagen. Het resultaat van alle

Pas aangelegde bossen worden al binnen een paar jaar gebruikt, dus wordt meteen in een recreatieve infrastructuur voorzien.

inspanningen is het onderdeel van Cowpen genaamd 'Faith Wood', een mooi symbolische naam.

De media zijn ook een cruciale partner, volgens John Vaughan: "Wij hebben uitstekende contacten met de media. Zij hebben steeds voor vrij positieve berichtgeving gezorgd. We zijn er al een tijdje, en je kunt eigenlijk niet verkeerd gaan met het Community Forest. Het moet haast wel positief nieuws zijn."

Mede vanwege de afstand tussen bevolking en natuur is publieke participatie in de projecten een sleutelbegrip voor alle Forests. In het bosplan voor het Great North Forest staat het mooi omschreven als doelstelling: het aanmoedigen van alle lagen van de bevolking om actief deel te nemen aan planning, ontwikkeling, beheer en gebruik van hun eigen, lokale buitengebied. In Cleveland leverden volgens Davies niet minder dan 5.000 individuen commentaar op het ontwerp Forest Plan.

Creatief omgaan met beschikbare middelen

Het gezegde 'roeien met de riemen die je hebt' gaat zeker op voor de Community Forests. John Vaughan geeft bijvoorbeeld aan hoe het nieuwe netwerk van 'groene' fietspaden vooral is gebaseerd op het bestaande net van oude mijnspoorwegen.

Een duidelijk voorbeeld is ook het beschikbaar maken van land voor bebossing. Landeigenaren zijn vaak alleen bereid te verkopen onder bijzondere omstandigheden. Vaughan vertelt hoe landbouwgrond nabij een vuilstortplaats kon worden aangekocht doordat de boer de problemen veroorzaakt door illegale betreding en de fragmentatie van zijn bezit beu was. De grond kon vervolgens door de Woodland Trust worden aangekocht, met een financiële bijdrage van de eigenaar van het stort. Volgens de Engelse 'Landfill Tax' kunnen eigenaren van stortplaatsen 20 % van de, per hoeveelheid gestort vuil, betaalde belasting terugkrijgen. Voorwaarde is dat het geld vervolgens wordt geschonken aan de lokale milieubeweging. "In dit geval hebben wij de mensen ervan overtuigd om hun bijdrage van 250.000 pond aan de Woodland Trust te geven, voor aanplant", zegt Vaughan. De aanplanting zal dicht bij de stortplaats gebeuren, zodat de aanplant een soort schermfunctie heeft.

Bovendien is dit initiatief goed voor het imago van het stort. Dit voorbeeld illustreert hoe de puzzelstukjes samen moeten vallen. Een beetje geluk is daarbij niet onbelangrijk.

In het Great North Forest is slechts 15 % van het land in handen van overheden. Uiteraard geeft grond in publiek eigendom de meeste flexibiliteit. Clive Davies geeft echter aan dat met de initiatieven geen substantiële verschuiving in de eigendomssituatie wordt nagestreefd. De voorkeur gaat uit naar de formule van 'land assembly'. Door middel van subsidies wordt getracht de landeigenaars te bewegen gezamenlijk aan een plan te werken. Cowpen Bewley is hiervan een mooi voorbeeld. Verschillende landeigenaars besloten tot bebossing: gemeente, Woodland Trust en industrie. "Een deel van het land was van ICI. Ze gebruikten het voor een bemestingsproef, dus de aangeplante bomen willen wel groeien.", aldus Davies.

Het werken met veel verschillende partners betekent ook een voortdurend zoeken naar compromissen. In sommige delen van de Community Forests is houtproductie een expliciet doel. Mede daarom worden er ook exoten geplant. Maar de Woodland Trust wenst alleen deel te nemen aan projecten waarbij inheemse loofboomsoorten worden geplant. Daar moet dus rekening mee worden gehouden. Aan de andere kant komt het voor dat onverwachte steun wordt gevonden voor de aanplant van coniferen. Vaughan geeft het voorbeeld van de rode eekhoorn. Dit is een bedreigde soort in Engeland. De grijze eekhoorn neemt steeds meer van diens habitat in, maar het Great North Community Forest herbergt nog een vrij grote populatie. De milieubeweging staat er aanmerkelijk meer open voor het gebruik van coniferen, aangezien deze de rode eekhoorn bevoordelen boven de grijze.

Het is van belang steeds goed in te spelen op nieuwe ontwikkelingen. Zowel Davies als Vaughan signaleren de trend richting meer actieve en avontuurlijke vormen van recreatie. In het Cleveland Community Forest is daarom een bosgebied in oprichting waar juist die actieve recreatie voorop staat. In het 85 ha grote gebied zullen voorzieningen komen voor ruiters, klimmers, golfers en anderen. Het project kost 2 miljoen pond. De helft daarvan wordt gefinancierd door de Nationale Sportloterij. Davies geeft aan hoe moeilijk het is om een derge-

lijke bijdrage binnen te halen. "Volgens mij is het makkelijker om de loterij te winnen!"

Niet alles goud wat blinkt

Enkele van de problemen waarmee Davies, Vaughan en hun collega's kampen, zoals de weerstand van de landbouw en de moeizame verwerving van land, zijn reeds genoemd. Bodemverontreiniging vormt veelal een bijkomend probleem. Een deel van Cowpen Bewley is een voormalige stortplaats. Ondanks verschillende maatregelen gedijen de aangeplante bomen slechts moeizaam. Alles wat omhoog komt is meegenomen. Daarbij wordt geen speciale plantentechniek toegepast. Aangezien Zwarte els praktisch de enige soort is die er wil groeien, krijgt deze soort dan ook carte blanche.

Vandalisme en verstoring spelen ook een grote rol. Davies: "De gedachte dat je kunt aanplanten en dan vertrekken gaat niet op. Je moet je ontwerp steeds aanpassen." De voorzieningen blijken vaak ook erg vandalisme-gevoelig. Tijdens onze excursie door de bossen stuiten we regelmatig op de sporen van moedwillige vernieling.

In het Great North Forest zijn er veel kleine privé-bossen, waarvan de meeste slecht beheerd worden. "Veel van onze boeren zijn niet geïnteresseerd in het beheren van hun bossen, omdat die toch geen rendement opleveren", licht John Vaughan toe. Een minimum aan beheer is echter een voorwaarde voor het kunnen genereren van een zekere opbrengst. Om deze vicieuze cirkel te doorbreken wordt een lokale groep van houtsnijders en houtskoolmakers gestimuleerd om contact op te nemen met de boeren. Deze mensen kunnen het bos gratis voor de boeren beheren, wanneer ze in ruil het materiaal voor hun activiteiten uit het bos mogen halen.

Blik vooruit

Voor de toekomst vreest Vaughan problemen met betrekking tot de samenstelling van projectteams. Een van de grootste problemen is dat veel projecten rond bepaalde personen zijn opgebouwd. Voordat ze voor ons kwamen werken waren ze allemaal al lokaal actief. Ze kennen de juiste mensen en het systeem, en iedereen kent hen. Dat betekent ook dat ieder individu erg moeilijk te vervangen is.

Vaughan, van opleiding een landschapsarchitect, wil verder kwijt dat het vooral van belang is om niet te veel te willen ontwerpen en vastleggen. Hij is een voorstander van een vrij 'grof' ontwerp. "Laat het bos eerst groeien, laat de gebruikers toe en ga dan meer vormgeven, afhankelijk van bosontwikkeling en gebruik.", luidt zijn devies.

Gevraagd naar zijn ideeën over de toekomst zegt Davies: "Wij bosbouwers moeten geduldig zijn. Soms zou ik best wel willen dat alles wat sneller zou gaan. Dat gebeurt niet. We boeken geleidelijk vooruitgang."

1 Adres:

European Forest Institute,
Torikatu 34, FIN-80100 Joensuu, Finland.
Email: Cecil.Konijnendijk@efi.fi

CASTANEA®

de natuur bekent kleur

De tamme kastanje behoort van nature tot Duurzaamheidsklasse II en wordt in Frankrijk reeds sinds decennia toegepast in tuinen, bossen en parken. In harmonie met het kleurenpalet van de natuur, vormt het een ideaal alternatief voor met CCA of met andere chemicaliën geïmpregneerd hout. Zonder zorgen voor opname via de huid van arseen of voor toxiciteit naar hogere planten. **ZONDER ONGEZOND KLEURTJE**

palen, afsluitingen (fencing), antiparkeerpalen, slagbomen,

boomsteunpalen, poortjes, banken, hekken, terrasplanken

uit kastanjehout, van nature bestand tegen schimmel en vocht

en aan uiterst competitieve prijzen

ecomat
ANTWERPEN CVBA

Voor vrijblijvende informatie en offerte:
E. Vermeulenstraat 82,
2980 St-Antonius-Zoersel
Tel.: 03/384 19 07 - Fax: 03/385 08 41

BOOMKWEKERIJ HOSTE

**Specialiteit:
Bos- en haagplanten**

Catalogus op aanvraag

**David HOSTE
Middeldorpe 14
Tel. 09/379 98 89**

**B-9980 St.-Laureins
Fax 09/379 70 58**